

ואימנא, מוהל תינקות(144),

שיטול האריס את כל השבח.

קט-ב **וספר מתא**, סופר העיר(145), **כולן, כמותרין ועומדין דמי**. ואפשר לסלקם ממלאכתם ללא התראה.

אמר ליה רבא, עד האידינא אילו לא הפסיק השתלא את מלאכתו, הרי כשהיה מסיים את עבודתו, **הוה שקיל בעל הבית פלגא ושתלא פלגא** כפי שסיכמו מראש,

כללא המילתא: כל פסידא דלא הדר, שאי אפשר להחזירו ולתקנו, **כמותרין ועומדין דמי**(146).

השתא, שרוצה השתלא להפסיק את מלאכתו וליטול פלגא, נמצא שבעל הבית יקבל פחות מחצי השבח, משום שיהיה עליו לשכור אריס שיסיים את עבודת השתלא, ועבור עבודתו **בעי למיתב מנתא**, שליש כמנהג האריסין **לאריסא**, ומדוע על בעל הבית להפסיד כשהשתלא חוזר בו באמצע העבודה,

ומביאה הגמרא מעשה, **בההוא שתלא**, גנן, שקיבל על עצמו לזרוע ולעבד ולקצור את התבואה, על מנת ליטול מחצית מהשבח שתוציא השדה, ולאחר שזרע והצמיחה השדה פירות, רצה לחזור בו ולהפסיק לעבוד, **דאמר להו לבעל השדה: הבו לי שבחאי**, מה שהשביחה השדה עד עכשיו, **דבעינא למוספ לעלות לארעא דישראל**(147), לארץ ישראל.

אמר ליה רב פפא, אף אני כשאמרתי שיטול השתלא פלגא, **ריבעא דשבחא קאמינא**,

אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל, אמר להו לבעל השדה, **הבו ליה שבחיה לאריס**,

והשתא מפרש לה ואזיל.

סבר רב אשי למימר, שיש לחשב את הרבע לאחר ניכוי חלק האריס, שאם נחלק את השבח לששה חלקים, ראשית יש להוריד את חלק האריס שעל בעל השדה לשכור על כרחו, ושכרו הוא שליש מהריוח, דהיינו שני חלקים מתוך השש. ומתוך ארבעת החלקים הנותרים יטול השתלא **ריבעא**, חלק אחד, **דחוא למעשה רק דנקא**, שישית מתוך כל השבח.

אמר ליה רבא לרב פפא, וכי את כל השבח יטול האריס, כאלו **איהו לבדו אשבח** והארעא שהיא של בעליה **לא אשבח**, הרי מלכתחילה סיכמו שיטול האריס רק חצי מן השבח,

אמר ליה רב פפא בר שמואל, אף **אנא פלגא דשבחא קאמינא לך**, ולא התכונתי לכך

146. כתב הר"ן בשם הראב"ד, דאף שאין צריך התראה, צריך שיפשע שלושה פעמים כדי שיוכלו לסלקו.

144. רש"י לעיל צז, א. פירש מקיז דם, וכתב הגר"א [שו כא] ששניהם אמת.

147. התוספות ר"ד כתב שרק משום שהיה רוצה לעלות לארץ ישראל יש לו זכות לבקש

145. כך פירש רש"י בבא בתרא כא ב. אבל לעיל צז, א. פירש ספר המספר את בני העיר. והתוספות בבבא בתרא [שם] פירשו סופר הכותב שטרות של ממון.

נמצא שהאריס יקבל שני חלקים, השתלא אחד, והשלושה הנותרים שהם חצי השבח, יטול בעל השדה.

בו השתלא, יש לתת לו שבח בשיעור שלא יפסד בעל הבית. ובהכרח שאין לשתלא יותר מחלק אחד מתוך כל השבח.

דאמר רב מנימוי בריה דרב נחומי, באתרא שנהגו דשקיל שתלא בשכרו פלגא, ואריסא נוטל תילתא, האי שתלא דבעי לאסתלוקי באמצע עבודתו, יהבינן ליה שבחא ומסלקינן ליה כי היכי, באופן, דלא נמטייה הפסד לבעל הבית,

אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, מדוע מחשבין את שכר האריס לפי עבודתו בכל השדה שהם שני חלקים מהשבח?

אי אמרת בשלמא שנוטל השתלא ריבעא מהשבח לאחר גיכוי שכר האריס, דהוא למעשה רק דנקא, שישית מהשבח כולו, ובעל הבית נוטל שלושה חלקים, אתי שפיר הא דאמר רב מניומי שיש לחלק את השבח באופן שלא יגרם נזק לבעל הבית.

ולימא ליה השתלא לבעל השדה, אנת, אתה תיטול שלשה רבעים מן השדה עם השבח לעצמך, דהיינו ארבעה וחצי חלקים מהשבח, ובאותו חלק שלך תוריד אריס שיעבוד ויסיים את המלאכה בשדה, וכשתבא לשלם לו שליש מהריוח, **ממנתא דילך הב ליה לאריסא,** מתוך הארבעה וחצי חלקים תן לו חלק וחצי, ונמצא שישאר בחלקך חצי מהשדה עם שבחך,

אלא אי אמרת שיש לשתלא בשבח ריבעא ממש מתוך הששה חלקים של השבח, דהיינו חלק וחצי, קא מטי ליה פסידא לבעל הבית, שעליו לשכור אריס לסיים את עבודת השתלא, ולשלם לו שני חלקים דהיינו שליש מהשבח, נמצא שישאר בידו רק שני חלקים ומחצה, ויפסיד פלגא דנקא שהיה יכול לקבלו אילו לא היה מפסיק השתלא באמצע עבודתו.

ואנא אטול לעצמי את **מנתא דילי,** שהוא הדינר וחצי הנותר, **ומאי דבעינא עבידנא ביה,** אם ארצה אוריד אריס ואם לא לא אוריד⁽¹⁴⁸⁾, אבל מדוע שיוריד הבעלים אריס לשדה שיש לי חלק בה ויפסידני חצי דינר.

ומתוך דברי רב מניומי משמע, שאם יחזור

אמר ליה רב אשי: היטבת להקשות, **כי מטית לשחיטת קדשים, במסכת זבחים, תא ואקשי לי קושיות מעין אלו לחדודי שמעתתא**⁽¹⁴⁹⁾.

דינר דהיינו שליש נמצא שיהיה בידך ארבעה חלקים מהשדה שהם שני שליש, והקשה המהרש"א אטו בשופטני עסקינן שיקנה חלק בדינר וחצי ויתן חצי דינר לאריס למה לו לקנות אם הוא מפסיד מיד חצי דינר, ותירץ שניחא ליה לבעל הבית שתהיה כל השדה בידו.

חלק מהשבח, אבל בלאו הכי לא היה נוטל כלום דכשם שבעל הבית אינו יכול לסלקו כל זמן שהאילנות קיימים כך הוא אם הפסיק את מלאכתו ללא סיבה אין לו חלק בשבח.

148. רש"י הוסיף שאומר השתלא לבעל השדה אם תרצה לקנות את חלקי בדינר וחצי, כשתוריד אריס להשלים המלאכה בחלקי ותשלם לו חצי

149. בפירוש ראשון פירש רש"י שקיבל רב

גופא, אמר רב מניומי בריה דרב נחומי, באתרא דשקיל שתלא פלגא מהשבח, ואריסא תילתא, האי שתלא דבעי איסתלוקי ולהפסיק את עבודתו בשדה, יהבינן ליה שבחיה, ומסלקינן ליה כי היכי דלא ליפסוד בעל הבית.

אמר רב מניומי בריה דרב נחומי: גנן שירד לעבודת הכרם על מנת ליטול מחצה בשכרו, ונעשית קופא, גפן סבא זקינה, והוציאה מעט פירות, נוטל השתלא פלגא מן הפירות ומן הזמורות שצמחו בכרם⁽¹⁵⁰⁾, ואינו יכול לתבוע את הבעלים שיוסיפו לו בשכרו, משום שאדעתא דהכי ירד לכרם.

שטפה נהרא וניזוקה השדה באופן שאי אפשר לשוב לזרוע בה כמה שנים, דנים את השתלא כמי שהפסיק באמצע עבודתו, ואין לו אלא ריבעא משווי השבח שהיה בשדה קודם שנשטפה.

המלווה מעות לחבירו, ונתן לו הלווה שדה כמשכון על חובו, מותר למלווה לומר, אני

אוכל פירות השדה במשך תקופה כגון לעשר שנים, בין אם תוציא הרבה פירות ובין תוציא מעט, ולאחר עשר שנים תיפטר מלשלם חובך.

ואפילו אם יהיו הפירות יותר מדמי הלואתו, אמרו חכמים שמותר לעשות כן ואין בכך משום ריבית, לפי שלקח את הפירות בדרך מקח וממכר. וזו היא משכנתא דסורא.

ההוא גברא דלווה מעות מחבירו, ומשכין פרדיסא לחבריה המלווה, לעשר שנין, שיאכל בהם את פירותיה על מנת שיפטר מלשלם, כדין משכנתא דסורא, ונעשית השדה קש, זקינה שאינה מוציאה פירות לאחר המש שנין, ולא נשאר בשדה אלא זמורות ואילנות יבשים שראוין לשריפה.

אביי אמר, אותם עצים פירא הוי, וכשם שהיה למלווה זכות לאכול את הפירות שבאילנות, כך יכול לקחת את האילנות היבשים לצורכו.⁽¹⁵¹⁾

150. התוספות פירשו שיש לשתלא חלק בגוף הקרקע הילכך נוטל גם בזמורות ולא רק בפירות. וכתב הרש"ש: זו מילתא דתמיה טובא לומר שיש לשתלא חלק בקרקעו, והוא פירש שחלק השתלא בעצים הוא משום שהוא שתל אותם. וכן משמע בתוספות ר"ד.

151. בגמרא להלן מבואר דמירי בשדה שהגיע זמנה ליבש, וטעמו של אביי הוא שבשעה שירד לשדה היה כוונתו שכאשר תתיבש השדה ימשיך לאכול מהזמורות והעצים היבשים, אבל אם קיבל שדה שאינה עשויה להתייבש ואירע שהתייבשה מודה אביי שאין לו זכות לכלות את הקרן.

אשי את קושיתו של רב אחא ולדינא יקבל השתלא רבע ממש דהיינו דינר וחצי, וכן כתב בעל המאור, אבל בשם יש אומרים הביא, וזו דעת הרי"ף הרא"ש שרב אשי דחויי קמדה ליה, והכי קאמר ליה עדיין אינך בקי בפירכי שעדיין לא שמשת כל צרכך, וביאר הר"ן שרב אשי לא חש לפירכתו של רב אחא משום שחלקי השדה משועבדים זה לזה ואין לשתלא זכות לחלק מעתה ואפילו אם אינו רוצה לחלק אלא רק שלא יורידו אריס בכל השדה אלא הוא יוריד אריס במקומו יכול בעל השדה לומר לו איני רוצה שיהיו הרבה אריסים בשדה ויסמכו זה על זה ויפסידו לי את השדה.

מיירי בהגיע זמנו להיקצץ, שאין אדם קוצץ אילנו אלא בזמן שחדל להוציא פירות, אף יבש מיירי בהגיע זמנו ליבש, וקתני ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, אלמא דנים את העצים שהתייבשו כממון של הלווה, דקרנא הוי, ואין למלווה זכות לכלות את הקרן של הלווה. וקשה לאביי דאמר פירא הוו.

ודחינן: לא תדייק הכי. אלא אימא, נקצץ דומיא דיבש, מה יבש מיירי בלא זמנו דאי בזמנו הוה ליה לומר הזקין, אף נקצץ דקתני בלא הגיע זמנו להקצץ.

ודווקא אם התייבש האילן שלא בזמנו אמרינן שניהם אסורים בו, משום שהמלווה לא ירד לשדה אדעתא דהכי שיגבה את חובו מהאילנות היבשים. אבל אם הגיע זמנו להקצץ, ואדעתא דהכי ירד המלווה לשדה, סבר אביי שאותם העצים פירא הוי, ויכול המלווה לכלותם.

רבא אמר, אותם האילנות קרנא הוי, ואין למלווה זכות לכלות את הקרן של הלווה, הילכך ימכרו את השדה הזקינה, ובכסף שיקבלו תמורתה ילקח בו קרקע, והוא, המלווה, אוכל פירות למשך חמש שנים.

מיתיבבי, לווה שנתן קרקע למלווה שיאכל את פירותיה כמשכנתא דסורא למשך עשר שנים, ובאמצע תקופת אכילת המלווה יבש האילן או נקצץ, שניהם, המלווה והלווה, אסורים בו, שאם יקח הלווה את האילנות מאין יגבה המלווה את חובו, ואם יטלם המלווה אין לו זכות לכלות את הקרן של הלווה.⁽¹⁵²⁾

הילכך כיצד יעשו? ימכרו לעצים, ובכסף שיקבלו תמורתם ילקח בהן קרקע, והוא, המלווה, אוכל פירות.⁽¹⁵³⁾

ודייקנן: קתני יבש האילן או נקצץ, מאי לאו, יבש דומיא דנקצץ, מה נקצץ בהכרח

שכל ההיתר לאכול פירות יותר מכדי הלוואתו הוא משום שזה דרך מקח וממכר, וזה שייך היכן שאוכל המלווה פירות, אבל אם אין לעצים דין של פירות נבטלה העיסקה וכל הפירות שאכל יתר על הלוואתו הוי ריבית.

153. דעת רש"י כאן ולעיל עט ב, שהברייתא מדברת במלווה שקיבל שדה במשכנתא דסורא, אבל בשיטה מקובצת הביא בשם הר"ח שאינה ברייתא אלא תוספתא בערכין [פרק ה] המדברת בשדה שצריכה לחזור לבעלים כיוכל ונתייבשה קודם היובל, ותקנו חכמים שימכרנה הלוקח ויקח בדמיה שדה אחרת ויאכל את פירותיה עד היובל, ועיין מגיד משנה [שכירות ז, ה] שנקט שאף רש"י מפרש כן.

ובאבן האזל [שכירות ז] העיר, דהכא משמע שיש למלווה בכל גווני ואין חילוק בין ירד אדעתא דהכי או לא,

ובאמת בשיטה מקובצת הביא בשם איכא מאן דגריס שפירש שלפי הסלקא דעתך הבינה הגמרא שאם הגיע זמן השדה ליבש לכולי עלמא אין למלווה זכות לאכול מהאילנות דאילו נתכוין מלכתחילה ליטול מהאילנות היה לו להתנות שיוורד על דעת כן, אבל אם אירע שהתייבשה השדה בלי שהיתה עשויה ליבש דלא הוה ליה לאתנויי סבר אביי שיש למלווה זכות לקחת את האילנות.

152. כך פירש רש"י בדף עט א. אבל הרמב"ם [שכירות ז ה] כתב שהמלווה אסור לקחת את האילנות משום שזה ריבית, וביאר באבן האזל

חובו, כמשכנתא דסורא, וכתבו שטרא על כך, אבל לא הזכר בשטר את מנין השנים, דהוה כתיב ביה רק שנין בסתמא,

אם באו לבית דין לאחר שעברו שנתיים שבהם אכל המלווה את הפירות, מלווה אומר קיבלתיה לאכול פירותיה שלוש שנים, ולוהה אומר לא נתתי לך אלא לאכול שנתיים, הלווה נאמן מפני שהוא המוחזק בשדה, ועל המלווה להחזיר את השדה ללוה.

אבל אם לא תבעו הלווה כעבור שנתיים וקדים מלווה ואכלינהו לפירי של השנה השלישית, ואחר כך תבעו הלווה בבית דין וטוען לא נתתי לך אלא אכילת פירות לשנתיים, ועליך להחזיר את מה שאכלת בשנה השלישית, ואילו המלווה אומר קיבלתיה לאכילת שלוש שנים, מי נאמן?

רב יהודה אמר: קרקע בחזקת בעליה קיימא, ומאחר שהלווה הוא בעל הקרקע על המלווה להביא ראיה שקיבלה שלוש שנים, וכל עוד שלא הביא ראיה עליו להחזיר את דמי הפירות שאכל⁽¹⁵⁴⁾.

רב כהנא אמר: פירות בחזקת אוכליהן קיימי⁽¹⁵⁵⁾, הילכך המלווה שאכלם נחשב

תא שמע: אשה נשואה שמת אביה ונפלו לה בירושה עצי גפנים וזיתים זקנים, הדין הוא שאין לבעל זכות לכלות את העצים ולשורפם, אלא, ימכרו לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא, הבעל אוכל פירות, שלא תקנו חכמים לבעל אלא אכילת פירות בנכסיה ולא אכילת הקרן.

אלמא, אם התייבשו העצים הרי הם נחשבים כקרן, וקשה לאביי דאמר פירא הוו.

ומתריצין: לא תימא אשה שנפלו לה עצים זקנים, אלא אימא נפלו לה עצי גפנים וזיתים שמוציאים פירות, והזקינו קודם זמנם, ומודה אביי בעצים שיבשו קודם זמנם דקרקע הוו, הילכך אין לבעל חלק בהם, אבל אם נפלו לו זקנים, יכול הבעל לכלותם.

ואיבעית אימא: לאו, מי אוקימנא לה היא ברייתא בכגון שנפלו לה עצי גפנים וזיתים בשדה אחרת שאינה שלה, דקא כליא קרנא אם יקצצם הבעל, ומשום כך צריך למוכרם ולקנות בדמיהם קרקע והבעל אוכל פירות, אבל אם היו גדלים העצים בשדה שלה, יתכן שיוכל הבעל לקוצצם דפירא הוו וכאביי.

ההוא לווה שנתן למלווה קרקע כדי שיאכל המלווה פירותיה כמה שנים ויפטר מתשלומי

משכונא. ועיין מאירי.

155. ברא"ש [פרק ראשון] נראה שהמוחזקות של המלווה בפירות נובעת מכך שהלווה לא תבעו אלא בסוף השנה השלישית דהוי כהודאת בעל דין שנתן את הקרקע לכל השלש שנים והשתא הוא דהדר ביה.

ולפי התוספות ר"ד [בהערה הקודמת] דהכא מיירי שמיחה הלווה קודם שאכל את השנה

154. הראשונים הקשו מדוע לא נאמין למלווה שהרי אילו היה רוצה לשקר היה אומר שדה זו לקוחה היא בידי ואכלתיה שני חזקה כדאמרין לקמן, ותירץ התוספות ר"ד דמיירי שמיחה בו הלוקח בתוך אותם שלוש שנים שאינו נאמן לומר לקוחה היא בידי,

והריטב"א תירץ דמיירי שהחזיר המלווה את שטר המשכנתא ללווה ושוב לא מצי ליטעון קנייתה שהרי הודה שלא היתה בידו אלא בתורת